

مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن (پرلز)، تازه‌ترین طرح ارزشیابی درباره عملکرد دانش‌آموزان در خواندن است. دانش‌آموزان سی‌وپنج کشور جهان در این آزمون شرکت کردند. در میان کشورهای شرکت‌کننده در آزمون پیشرفت سواد خواندن، دانش‌آموزان سوئد، هلند، انگلیس و بلغارستان بالاترین عملکرد را داشتند، اما عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در مقایسه با سایر کشورهای شرکت‌کننده به‌طور معنا داری پایین‌تر از میانگین بین‌المللی بود. در همه کشورهای موفق، بین پیشرفت سواد خواندن و درگیر بودن دانش‌آموزان در فعالیت‌های سواد خواندن قبل از ورود به مدرسه (مانند خواندن کتاب، قصه‌گویی، شعرخوانی، بازی با حروف الفبا و شرکت در بازی کلمات) رابطه‌ای مثبت وجود داشت و والدین عموماً به سطح بالایی از درگیری کودکان در فعالیت‌های سواد خواندن در خانه اشاره داشتند (سگری، ۱۳۸۴، صفحه ۷۴). هم‌چنین، دانش‌آموزانی از بالاترین سطح پیشرفت برخوردار بودند که والدین آن‌ها مدت زمانی را (بیش از شش ساعت در هفته) صرف مطالعه می‌کرده و نگرشی مثبت نسبت به خواندن در مطالعه داشته‌اند. این دانش‌آموزان منعلق به خانه‌هایی با کتاب‌های کودکان زیاد (بیش از ۱۰۰ جلد) بودند (همان، ص ۷۵).

نقش والدین در کمک به کودکان خود برای فراگیری مهارت خواندن بسیار با اهمیت است. چندی پیش بسیاری از مردم فکر می‌کردند که آموزش خواندن را باید کاملاً به عهده آموزگاران گذاشت، اما همه بررسی‌های اخیر نشان داده است که کمک صحیح والدین در این امر بسیار به نفع کودکان است.

چگونه به

بهتر خوانند کودکان خود کمک کنیم

پژوهشگاه علوم انسانی و هنرهای زیبا - تهران

پرتال جامع علوم انسانی

چند روش موفق برای کمک به خواندن کودکان در

خانه

۱- بین رشد زبانی و فراگیری خواندن پیوندی محکم وجود دارد. کودکان پیش از آن که توانایی خواندن پیدا کنند باید به سطحی مناسب از شناخت و کاربرد واژگان پایه رسیده باشند. کودکی که خوب حرف می‌زند، می‌تواند خوب هم بخواند. بهترین راه ترغیب رشد زبانی کودک این است که پدر و مادر فرصت و زمانی را به حرف زدن با او اختصاص دهند و ترغیبش کنند که اظهار نظر کند، سؤال کند و تصمیم بگیرد. با فراهم کردن چیزهایی که کودکان بتوانند درباره آن حرف بزنند، آنان را به بیان مسائشان ترغیب کنید. به گردش رفتن، بازی کردن با اسباب‌بازی، مسابقه دادن و چیز ساختن، موضوعاتی برای حرف زدن برای آن‌ها فراهم می‌کنند (روت، ۱۳۷۹، ص ۱۰).

۲- کودکان هم‌چنین از گوش دادن به گمت‌وگوهای دوروبرشان چیزهای بسیاری می‌آموزند و به‌همین دلیل، به ویژه در خانواده‌های کوچک، باید شرایط هم‌صحبتی با کودکان و بزرگسالان دیگر را برای کودک آماده کرد. نکته مهم این است که کودک را با تصحیح کلماتش، با ابراد گرفتن از اظهار نظرش یا با جلوگیری از حرف زدن او با استفاده از کلمات بچگانه، از حرف زدن دلسرد نکنیم. می‌توان شیوه درست بیان مطالب را با به‌کار بردن آن در گفت‌وگوهای خود نشان داد.

۳- تلویزیون می‌تواند به عنی کردن اموخته‌های واژگانی کودک کمک کند. برای بهترین بهره‌گیری از تلویزیون سعی کنید که همراه با کودک خود به تماشا بنشینید و درباره آن‌چه دیده‌اید با هم صحبت کنید. اگر کودک مدت زیادی به تنهایی تلویزیون تماشا کند به‌سادگی عادت می‌کند که فقط تیمی از توجه خود را به آن‌چه می‌بیند یا می‌شنود معطوف سازد (سنگری، ۱۳۸۴، ص ۶۴).

۴- پدر و مادر می‌توانند بازی‌های متنوعی با بچه‌ها انجام دهند. برخی از این بازی‌ها عبارت‌اند از:

بازی‌های خیالی:

بازی‌هایی که در آن‌ها، کودکان خود را در شرایط یا نقش دیگری تصور می‌کنند، آنان را ترغیب می‌کند که کلمات، عبارات و شیوه‌های جدید را برای بیان خود بیازمایند.

بازی‌های توصیفی:

بازی‌هایی که با انجام آن‌ها کودکان باید چیزهایی را توصیف کنند، آنان را ترغیب می‌کند که واژه‌های مورد نیازشان را بگویند، حرف بزنند و با وضوح بیشتری فکر کنند، مانند:

لمس کن و بگو:

اشیای معمولی را داخل جعبه‌ای که یک طرف آن را به اندازه جای دو دست سوراخ کرده‌اید، قرار دهید. بچه‌ها دست‌های خود را از این سوراخ‌ها داخل جعبه می‌کنند و پیش از آن که حدس بزنند چه چیزهایی داخل جعبه است، سعی می‌کنند آن‌ها را لمس کنند و توصیف نمایند.

بین و بگو:

برای انجام این بازی، کودکان باید به نوبت درباره عکسی از یک کتاب یا مجله چیزی بگویند و هر بار ابتدا تمام جمله‌های قبلی را که درباره آن عکس گفته شده است، تکرار کنند. این بازی به تقویت حافظه و رشد قدرت مشاهده و همپایی رشد زبانی کودک، کمک می‌کند. می‌توان این بازی را با تغییر جمله اول به صورت‌های بسیار متنوع انجام داد، مثلاً: «اگر در یک جزیره جادویی بودم، می‌خواستم...»

رابطه‌ها را بگو:

بی‌تردید بازی‌های ساده‌ای که کودکان طی آن باید رابطه بین دو یا چند چیز را توصیف کنند، به رشد زبانی کودک کمک می‌کند. از اشیای واقعی داخل خانه یا حیاط یا تصاویر ساده‌ای که روی کارت‌های کوچک چسبانده‌اید، استفاده کنید. از کودک هم بخواهید که خودش اشیای مربوط به هم را جور کند و توضیح دهد که آن‌ها چه رابطه‌ای با هم دارند.

عروسک‌های نمایشی:

متخصصان اغلب از این عروسک‌ها در مورد کودکانی که در صحبت کردن یا برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارند، استفاده می‌کنند. این عروسک‌ها را خیلی سریع و به شیوه‌های بسیار متنوع می‌توان ساخت. بعضی از کودکان با عروسک‌های نمایشی همان‌طور بازی می‌کنند که با عروسک‌های معمولی.

نشان نداد، برای مدتی از این کار صرف نظر کنید و پس از چند هفته دوباره امتحان کنید.

بگو کدام هم قافیه نیست

چند کلمه را پشت سر هم بگویید که به جز یکی، بقیه هم قافیه باشند. ببینید آیا کودک شما آن یکی را تشخیص می‌دهد یا نه.

من سر نخ می‌دهم تو پیدا کن

با گفتن کلمه‌ای هم قافیه با کلمه مورد نظر تان، به کودک خود سر نخ بدهید. کودک شما با گفتن کلمات هم قافیه آن، باید کلمه مورد نظر شما را پیدا کند. می‌توانید این بازی را با گفتن عبارات گوناگونی مانند: «من دنبال کلمه‌ای می‌گردم هم قافیه...» به صورت‌های دیگر هم انجام دهید.

از توی جعبه در بیاور و کلمه هم قافیه‌اش را بگو

چیزهایی را داخل یک جعبه بگذارید، به نوبت یکی از آن‌ها را بیرون بیاورید و از کودک بخواهید چند کلمه هم قافیه با هر یک از آن‌ها بگوید (همان منبع، ص ۲۰).

۶- مهم‌ترین کاری که والدین برای ترغیب فرزندانشان خود به کتاب‌خوانی و در نهایت بهبود خواندن آن‌ها می‌توانند انجام دهند این است که همراه با آنان به کتاب نگاه کنند، بخوانند و از آن لذت ببرند. اگر بچه‌ها کتاب را سرچشمه لذت، سرگرمی و آگاهی بیابند، انگیزه نیرومندی برای خواندن در آن‌ها ایجاد خواهد شد. وقتی کودک همراه با یک بزرگسال به کتاب نگاه می‌کند، فقط از دیدن تصاویر و شنیدن داستان نیست که لذت می‌برد، بلکه توجه خاص شما نسبت به او، نزدیکی فیزیکی شما با او، احساس محبت و امنیت، همه این‌ها باعث توجه بیشتر او نسبت به کتاب می‌شود. کتاب خواندن همراه با کودک کمک بسیار زیادی به رشد توانایی‌های او در درک و گفتار، گوش دادن، تمرکز و مشاهده می‌کند، که همگی آن‌ها در فرایند فراگیری خواندن اهمیت دارند (ضرغامیان، ۱۳۸۳، ص ۱۷).

با هم کتاب خواندن، علاوه بر کمک به کودکان در فراگیری خواندن، مزیت‌های دیگری نیز دارد. کتاب، بین افرادی که آن را با هم می‌خوانند و از آن لذت می‌برند، پیوند برقرار می‌سازد. وقتی کودک از طریق کتاب، به احساسات افراد دیگر پی می‌برد،

بعضی‌ها می‌خواهند که با آن‌ها نمایش بدهند و برخی از این کودکان اصلاً این عروسک‌ها را دوست ندارند. بنابراین، اگر علاقه ندارند، آنان را وادار به بازی با این عروسک‌ها نکنید (روت، ۱۳۷۹، ص ۱۲).

۵- توانایی درست گوش دادن نقشی بسیار مهم در فراگیری و برقراری ارتباط دارد و در نخستین مراحل فراگیری خواندن امری اساسی به شمار می‌آید.

بچه‌ها باید گوش دادن را با تمرین فرا گیرند، و والدین برای کمک به آنان می‌توانند بازی‌هایی برای ترغیب بچه‌ها به گوش دادن انجام دهند، مانند:

بازی‌های گوش دادنی: (همان منبع، ص ۱۶)

بگو چند تا صدا می‌شنوی؟

از کودک بخواهید چشم‌هایش را ببندد و کاملاً آرام و ساکت بماند، آن‌گاه ببینید چند صدا را می‌تواند بشنود. این بازی را می‌توانید در خانه یا بیرون انجام دهید.

بگو من چه کار کنم؟

یک نفر چشم‌هایش را می‌بندد و حدس می‌زند دیگری چه کار می‌کند. کارهایی مثل باز کردن در، به زمین زدن توپ، ورق زدن صفحات روزنامه و...

بگو این چه صدایی است؟

با فرزند خودگشتی در خانه بزنید و صداهای گوناگون را ضبط کنید، مانند صدای شیر آب، تیک تاک ساعت، صدای جاروبرقی، صدای چرخیدن کلید در قفل. آیا وقتی این صداها را دوباره برایش پخش می‌کنید می‌تواند آن‌ها را به راحتی تشخیص دهد؟ می‌توانید برای هر صدا تصویری را که نشان دهنده آن صداست روی کارتی بکشید. کودک پس از شنیدن هر صدا باید کارت مربوط به آن را برگرداند.

بازی با وزن و قافیه

بیشتر کودکان موقعی که ایده بازی با قافیه را بفهمند، از این بازی لذت می‌برند. برای بعضی از بچه‌ها، این گونه بازی‌ها مشکل است. اگر کودک شما تمایلی به بازی با کلمات هم قافیه

تخلیخ به کار می‌افتد و عواطفش رشد می‌کند. کتاب از طریق آشنا کردن او با موقعیت‌های جدید، دانش وی را دربارهٔ جهان گسترش می‌دهد و درک او را از تجربیاتی که به تازگی به دست آورده، عمیق‌تر می‌کند.

۷- والدین عزیز باید از هر فرصتی برای ایجاد اعتماد به نفس در کودک استفاده کنند. فراگیری خواندن، به باور کودک به توانایی خود در انجام این کار بستگی دارد.

برنامهٔ فراگیری خواندن را مطابق با سرعت پیشرفت کودک تنظیم کنید و مطابق باعلاقهٔ او، کتاب انتخاب کنید.

فرزند خود را تشویق کنید که به معنای آن‌چه می‌خواند، توجه کند و اگر کلمه‌ای را نتوانست بخواند، از روی معنای جمله آن را حدس بزند.

سعی کنید برنامه‌ها برای هر دوی شما لذت بخش باشد.

۸- از چه زمانی شروع کنیم؟

هیچ وقت برای آشنا کردن کودک با کتاب زود نیست. خواندن کتاب برای کودک را از سنین بسیار پایین، یعنی «نوزادی» آغاز کنید. نوزادی که عادت کند با نوای داستان به خواب رود، در بزرگسالی نیز نمی‌تواند بدون کتاب به سر برسد. بنابراین هر چه زودتر خواندن کتاب برای کودک را آغاز کنید، به همان نسبت به نتایج بهتری دست خواهید یافت. خردسالان از ورق زدن کتاب، از صدای کاغذ، و از صدای شما، وقتی که برایشان حرف می‌زنید یا کتاب می‌خوانید، لذت می‌برند. در ابتدا، آنان تصاویر را فقط به صورت رنگ، شکل و طرح می‌بینند. کم‌کم شکل‌ها برایشان آشنا و قابل تشخیص می‌شوند و می‌فهمند که بین هر شکل و صدای خاص رابطه‌ای وجود دارد. سپس یاد می‌گیرند که خودشان صفحات را ورق بزنند، به چیزهایی که می‌شناسند اشاره کنند و آن‌ها را نام ببرند. به‌زودی دربارهٔ تصاویری که می‌بینند حرف می‌زنند و آن‌ها را به ترتیب با چشم دنبال می‌کنند و به کلماتی که در پی آن‌ها می‌آید گوش می‌دهند (سنگری، ۱۳۸۴، ص ۶۵).

۹- جایی برای نگهداری کتاب

پیدا کردن جایی که کودک بتواند کتاب‌هایش را در آن نگهداری کند، به زحمتش می‌آرزد. بعضی‌ها در هر اتاق چند

کتاب می‌گذارند تا همیشه کتابی دم دستشان داشته باشند. قفسه‌های کوتاه که دست کودک به راحتی به آن برسد، یا جعبه‌های تزئینی مخصوص کتاب، نزدیک به جای راحتی که کودک بتواند در آن جا بنشیند، کودک را ترغیب می‌کند که عادت کند به تنهایی به کتاب نگاه کند.

سعی کنید در مورد نگهداری کتاب بیش از حد حساسیت نشان ندهید، اما به کودک یاد دهید که نباید کتاب را پاره یا آن را خط خطی کند. می‌توانید کتاب‌های مورد علاقهٔ کودک را که بیش‌تر از آن‌ها استفاده می‌کند، با ورقه‌های نایلونی و مانند آن جلد کنید تا عمر بیشتری داشته باشند.

خواندن تصاویر

کودک‌گانی که فرصت زیادی برای نگاه کردن به تصاویر کتاب و صحبت کردن دربارهٔ آن‌ها دارند، یاد می‌گیرند که بانگاه کردن به تصاویر بفهمند که چه ماجرابی در آن‌ها به تصویر کشیده شده است. این کار برای شروع خواندن بسیار مفید است، زیرا تصاویر مانند سرخ‌هایی به کودک اطمینان می‌دهند تا بتواند حدس بزند که چه کلماتی باید زیر آن‌ها نوشته شده باشد. کتاب‌هایی که بدون کاربرد نوشته و تماماً به صورت تصویر، داستان را بیان می‌کنند، برای ترغیب این مهارت سودمندند.

۱۱- نوار قصه

نوار قصه برای مواقعی که نمی‌توانید تمام توجه خود را به کودک معطوف سازید، بسیار عالی است، اما نمی‌تواند جایگزین توجه و مصاحبت بزرگسال به هنگام کتاب خواندن برای کودک بشود. کودک دوست دارد که بعضی از کتاب‌ها را بارها و بارها برایش بخوانند. می‌توان قصه را برای او ضبط کرد تا هر وقت که می‌خواهد آن‌ها را گوش کند. البته برای بچه‌های کوچک‌تر، گوش‌دادن به صدای آشنا لذت‌بخش‌تر است

نا نوارهایی که از بیرون می‌خرید. فراموش نکنید که در جریان ضبط قصه، علامت یا اشاره‌ای را ضبط کنید که نشان دهنده زمان ورق زدن کتاب باشد (روت، ۱۳۸۳، ص ۳۰).

۱۲- یک داستان را بارها و بارها برای فرزندتان بخوانید یا تعریف کنید. بچه‌ها دوست دارند یک قصه را بارها و بارها بشنوند تا تمام جزئیات آن را بشناسند و احساس کنند که با آن آشنا هستند. هنگام خواندن قصه گهگاه کلام خود را قطع کنید و از فرزندتان درباره قصه چیزهایی بپرسید، برای مثال سؤال کنید: «فکر می‌کنی حالا چه اتفاقی بیفتد» یا «تو کدام یک از حیوانات قصه را دوست داری؟» اگر کودک نتوانست پاسخ درست بدهد، اشکالی ندارد، مهم این است که با این پرسش‌ها او را به فکر کردن و یافتن راه حل تشویق کنیم (سنگری، ۱۳۸۴، ص ۶۴).

۱۳- اگر کودکان در موردی، رفتاری نامناسب و پرخاشگرانه نشان داد، کتاب داستانی با همان موضوع یا موضوع‌های مشابه (درباره نافرمانی‌های کودکان) پیدا کنید و در محیطی امن و آرام، کتاب را برای او بخوانید و نظرش را درباره شخصیت اصلی جویا شوید. به وسیله کتاب کودک را ترغیب کنید که مسائل و حرف‌های خودش را بازگو کند. در این صورت به تدریج کتاب را دوست خود تلقی می‌کند و در آینده نیز در برخورد با مشکلات یا به هنگام تصمیم‌گیری‌های دشوار به سراغ کتاب خواهد رفت (خبرنامه آینه، شماره ۵، نیمه اول تیرماه ۱۳۸۳).

۱۴- تلاش هر چه بیشتر والدین برای همکاری با مدرسه

همواره معقول و منطقی است.

اگر از نتیجه همکاری با

مدرسه راضی باشید، این

کار را مشکل نخواهید

یافت. اما وسوسه

نشوید که به

کودک فشار

بیاورید و فکر کنید که این کار آموزگار او را خشنود خواهد کرد. اگر آموزگار از شما می‌خواهد برای کودک پنج صفحه بخوانید، همان پنج صفحه را بخوانید، نه پانزده صفحه.

نبايدها

در مورد خواندن کودک خود، اضطراب نداشته باشید. علاقه کودک به خواندن در زمان کسب توانایی خواندن بسیار مهم‌تر از آن است که در زمانی معین خواندن را فرا گیرد.

انتظار نتایج سریع یا پیشرفت مداوم را نداشته باشید. فراگیری خواندن، اغلب فرایندی بسیار تدریجی است.

برای کودک خود اهداف خاصی تعیین نکنید که او ملزم باشد به آن‌ها دست یابد.

به خود، نه همچون کسی که کتاب خاصی را به کودک می‌آموزد، بلکه چون کسی نگاه کنید که به کودک کمک می‌کند تا مرحله‌ای از فرایند خواندن را پشت سر بگذارد.

وقتی هیچ یک از شما حوصله خواندن ندارید، سعی نکنید هر طور شده چیزی بخوانید.

از خواندن کودک ایراد نگیرید و او را وادار نکنید که بیشتر تلاش کند.

پیشرفت کودک را در خواندن با دیگر همسالانش مقایسه نکنید و آنان را به رقابت با یکدیگر ترغیب نکنید.

منابع

- روت، بتی (۱۳۷۹). به کودکان خود بخوانید. ترجمه منیژه گلزارانی. تهران: انتشارات خجسته.
- زرغامیان، مهدی (۱۳۸۳). زبان شناسی و آموزش و پرورش. راهنمای آموزش مهارت‌های زبانی در دبستان. تهران: مدرسه.
- سنگری، محمد رضا و غنیراده، فاطمه صغری (۱۳۸۴). آموزش خواندن و خلاصه‌ای از برگزاری آزمون پرلز. تهران: ابوعطا.
- مجدفر، مرتضی (۱۳۷۷). کودک کلاس اولی من. تهران: فرهنگ و اندیشه.
- سلیکو و بنز، مارک (۱۳۸۵). اختلال در خواندن و سایر مشکلات یادگیری. ترجمه دکتر علی اصغر احمدی و مسعود براتیان. تهران: انجمن اولیا و مربیان.
- خبرنامه آینه، شماره ۵، نیمه اول تیرماه ۱۳۸۳.

